

SCIENCE AND EDUCATION IN THE THIRD MILLENNIUM:

information technology, education, law,
psychology, social sphere, management

LUBLIN 2024

INSTITUTE OF PUBLIC ADMINISTRATION AFFAIRS

**SCIENCE AND EDUCATION
IN THE THIRD MILLENNIUM:
Information Technology, Education,
Law, Psychology, Social Sphere, Management**

international collective monograph

**Lublin, Polska
2024**

DOI 10.5281/ZENODO.11406888

UDK 001.9

H 34

Recommended for publication by INSTITUTE OF PUBLIC ADMINISTRATION AFFAIRS №1-24/05 dated 05-05-2024

Editorial committee:

JANUSZ NICZYPORUK, Doctor of Legal Sciences, Professor, Professor Maria Curie Skłodowska University (Lublin, Poland);

OLEG BATIUK, Doctor of Legal Sciences,, Professor, Chairman of the Board of the NGO "IESF" (Kyiv, Ukraine);

Reviewers:

OLGA BARABASH, Doctor of legal sciences, professor, Professor of the Department of General Legal Disciplines of the Law Institute of the Lviv State University of Internal Affairs (Lviv, Ukraine).

MARIJA CZEPIL, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor Maria Curie-Skłodowska University, (Lublin, Poland);

OLGA SOROKA, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Social Work and Management of Socio-Cultural Activities at Volodymyr Hnatyuk Ternopil National Pedagogical University (Ternopil, Ukraine);

Authors: V. BARANKOVA, O. BATIUK, S. PISAREVSKYI, V. BILOTSEKIVETS, N. BOCHAROVA, O. BONDARENKO, V. BORYSOV, O. GRECHANYK, O. CHUIKOVA, K. DUBYCH, K. DANYLIUK, O. LEVOSIUK, H. DYMOVA, O. LARCHENKO, O. GERASYMENKO, S. HODLEVSKYI, L. DANYLIVSKYI, T. KACHALOVA, R. NOVHORODSKYI, S. KARPOVA, I. SHPITUN. S. KOT, S. NYKYPORETS, I. KRYVORUCHKO, D. LUKASHOV, I. NAUMEYKO, N. LUKASHOVA, O. LYNCHAK, I. MAZURKEVYCH, V. POSTOVA, L. MELNYK, O. NEPSHA, O. PAVLIUK, Vi. VASIUTA, Va. VASIUTA, Y. YAMPOL, O. HRECHANOVSKA.

SCIENCE AND EDUCATION IN THE THIRD MILLENNIUM: Information Technology, Education, Law, Psychology, Social Sphere, Management. International collective monograph. Institute of Public Administration Affairs. Lublin, Polska, 2024. 607 p.

The collective monograph is the result of the generalization of the scientists' conceptual work who study current topics from such fields of knowledge as: Information Technology, Education, Law, Psychology, Social Sphere, Management through the prism of the possibilities of science and education in the third millennium.

For scientists, educational staff, PhD candidates, masters of educational institutions, university facilities, stakeholders, managers and employees of management bodies at various hierarchical levels and for everyone, who is interested in current problems of Information Technology, Education, Law, Psychology, Social Sphere, Management through the prism of the possibilities of science and education in the third millennium.

ISBN: 978-83-8030-560-2

© Institute of Public Administration Affairs, 2024;

© The collective of authors, 2024.

Creative Commons Attribution 4.0 International

AUTHORS:

CHAPTER 5.

Viktoriia VASIUTA

Ph.D (Technical), Associate Professor
Associate Professor of the Department of
Economics, Entrepreneurship
and Marketing, National University
«Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»
Vasuta_V_B@meta.ua
<https://orcid.org/0000-0002-7469-3968>

Vasyl VASIUTA

Ph.D (Technical), Associate Professor
Associate Professor of the Department of
Computer and Information Technologies
and systems, National University
«Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»
Vasuta_V_V@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-6209-1129>

CHAPTER 7.

Olena CHUIKOVA

associate professor PhD,
Candidate of Philosophy
sciences, associate professor PhD of higher
education institution
Odesa National Medical University
mallena0707@ukr.net
<https://orcid.org/0009-0002-5796-1112>

CHAPTER 9.

Svitlana KARPOVA

PhD (Philosophy), Candidate of Philos.
of Sciences, Associate professor of the
department of social and humanitarian
sciences Dnipro State Academy of
Physical Culture and Sports
svet.univ@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-9184-2179>

Ivan SHPITUN

PhD (Philosophy), Candidate of Philos.
Sciences, Associate Professor, Head of
Department social and humanitarian
sciences, Dnipro State Academy of
Physical Culture and Sports,
kaf_du@i.ua
<https://orcid.org/0009-0009-4025-7074>

CHAPTER 6.

Volodymyr V. BILOTSERKIVETS

Doctor of Economic Sciences, Professor
Ukrainian State University of
Science and Technologies,
Department of International Economy and
SocialHumanitarian Disciplines,
crummess@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-6740-4611>

CHAPTER 8.

Olena HRECHANOVSKA

Doctor of Pedagogical Sciences,
Professor of the Department
of Philosophy and Humanities
of Vinnytsia National TechnicalUniversity
hrechanovskae@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-8342-5017>

CHAPTER 10.

Sergii KOT

PhD in Philology, Assistant professor
Vinnytsia National Technical University,
Department of Foreign Languages,
kot.sergii@vntu.edu.ua
<https://orcid.org/0009-0001-6579-0360>

Svitlana NYKYPURETS

senior English language lecturer
Vinnytsia National Technical University,
Department of Foreign Languages,
fotinia606@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-3546-1734>

CHAPTER 7

INTERACTIVE TEACHING METHODS AS A COMPONENT OF POLYLOGICAL DISCOURSE

Olena CHUIKOVA

associate professor PhD, Candidate of Philosophy
sciences, associate professor PhD of higher
education institution

Odesa National Medical University
(2, Valikhovsky lane, Odesa, 65000)

mallena0707@ukr.net

<https://orcid.org/0009-0002-5796-1112>

Abstract. Subject of Study. The main topic of our research is polylog as a starting concept, as a basis for creating interactive teaching methods and, as a result, interactive teaching methods become a component of polylogical discourse.

The sub-topic of our research is the polylogue with its multiple potential for creating an appropriate polylogical discourse, which consists of all forms of writing and communication and which includes interactive teaching methods. We only partially explore the potential and realization of polylogical diversity, which is able to initiate the discourse of a polylogist. For us, the main thing is to investigate educational polylogical forms. We also find a polylogical approach in the principles on which interdisciplinary knowledge is based, taking into account the so-called «centaur knowledge».

Purpose. The aim and task of this study is to analyze polylog as a basis for creating modern interactive teaching methods, namely: discussion, case method, game technologies, lecture-discussion, lecture-conversation, etc.

Method. Research methods are linguistic, structural, analytical, etc.

We analyze the structure of specific types of interactive learning methods, principles of communication, cognition, research, readiness for professional implementation in real life. We come to an understanding of all forms of interactive classes as the embodiment of the polylogical approach in the aspects of polythematicity and polysemanticity as the main ones in the organization and direction to the integrity of the form of the lesson, knowledge acquisition, to the self-realization of the personality of each student or participant in polylogical communication. Since communication and written form are part of the educational session, we examine the common features of multiple communication and polylogue-text in general.

Conclusion. Our research proves that polylog is the basis for the formation of interactive teaching methods. We saw it on concrete examples of discussion analysis, case method, game technologies, lecture-discussion, lecture-conversation, etc. At the same time, the polylogue turns out to be a grounding principle for the creation of interdisciplinary knowledge, taking into account its form of the so-called «centaur knowledge». Interactive teaching methods occupy an appropriate place in the polylogical discourse.

Keywords: polylogue, interactive methods, interaction, polylogical discourse, philosophy, polythematic, polysemy, discussion, case-study.

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ЯК СКЛАДОВА ПОЛІЛОГІЧНОГО ДИСКУРСУ

Анотація. Тема та суб'єкт дослідження. Головною темою нашого дослідження є полілог як вихідне поняття, як основа для створення інтерактивних методик навчання та, як наслідок, інтерактивні методики навчання стають складовою полілогічного дискурсу.

Підтемою нашого дослідження є полілог з його множинним потенціалом створення відповідного полілогічного дискурсу, який складають усі форми письма та комунікації, та до складу якого входять інтерактивні методики навчання. Ми лише частково досліджуємо потенціал та реалізацію полілогічного розмаїття, яке здатне започаткувати дискурс полілогу. Для нас головним є дослідити навчальні полілогічні форми. Полілогічний підхід ми також знаходимо у принципах, на яких ґрунтуються міждисциплінарні знання, враховуючи так зване «кентаврове знання».

Мета. Метою та завданням даного дослідження є проаналізувати полілог як основу для створення сучасних інтерактивних методів навчання, а саме: дискусію, кейс-метод, ігрові технології, лекцію-дискусію, лекцію-бесіду тощо. **Метод.** Методами дослідження є лінгвістичний, структурний, аналітичний, феноменологічний тощо.

Ми аналізуємо структуру конкретних видів інтерактивних методик навчання, принципи комунікації, пізнання, дослідження, готовності до фахової реалізації у реальному житті. Ми доходимо до розуміння усіх форм інтерактивних занять як втілення полілогічного підходу у аспектах політематичності та полісемантичності як головних у організації та спрямуванні до цілісності форми заняття, надбання знань, до самореалізації особистості кожного студента або учасника полілогічної комунікації. Оскільки складовою навчального заняття є спілкування та письмова форма, ми досліджуємо загальні ознаки полілогічності у множинній комунікації та тексту-полілогу взагалі.

Висновок. В нашому дослідженні доводиться, що полілог є основою для формування інтерактивних методик навчання. Ми це побачили на конкретних прикладах аналізу дискусії, кейс-методу, ігрових технологій, лекції-дискусії, лекції-бесіди тощо. Водночас полілог виявляється ґрунтуючим принципом для створення міждисциплінарного знання, враховуючи його форму так званого «кентаврового знання». постає як вихідне поняття для створення полілогічного дискурсу. Інтерактивні методики навчання займають відповідне місце у складі полілогічного дискурсу.

Ключові слова: полілог, інтерактивні методи, інтеракція, полілогічний дискурс, філософія, політематичність, полісемантичність, дискусія, кейс-метод.

Вступ. Сучасна освіта у вищій школі ґрунтується на засадах компетентнісного підходу та активно оперує поняттям інтерактивних методик навчання, але майже не згадує про наукову основу вказаних методик – про полілог, який реалізується у мовному аспекті (полілогічне спілкування) та письмовому (полілогічний текст) у процесі навчання. Полілог має свою наукову історію не лише у лінгвістиці, літературознавстві, але й у філологічній філософії. Діалоги Платона мають полілогічну структуру, де багато персонажів висловлюють свої думки з приводу завданої теми для обговорення, що найбільш відомо завдяки діалогу «Бенкет». Пізніше полілогічну структуру має творчість французьких екзистенціалістів А. Камю, Ж.-П. Сартра тощо, яка буквально показана у написаних ними романах та п'єсах, тобто у драматургії, яка з давнини є виразом полілогу по всіх термінологічних традиційних канонах.

Мета нашого педагогічного дослідження полягає у намірі згадати, що полілог є основою сучасних інноваційних, інтерактивних методик навчання у вищій школі. Завдання нашої роботи наступне: розповісти про особливості полілогу як такі, що властиві цьому поняттю у контексті навчання, та конкретніше як основу інтерактивних методик навчання.

Серед сучасних методик викладання існують монологічні, діалогічні (іноді діалог виступає синонімом до полілогу, коли останній трактують як поєднання декількох малих діалогів), інтерактивні, інноваційні.

Полілог має свою історію створення, яка починається з поєднання філології з філософією у діалогах Платона. Полілог часто називають синонімом до діалогу, – наприклад, у Платона полілог є розгорнутою формою діалогу, майже поліфонією діалогів; з іншого боку, викладання філософських ідей має драматургію, що відповідає канонічному розумінню полілогу як поняття. У Давній Греції полілог застосовувався у логіці, у драматургії. Полілог брався до уваги у риторичі, коли формувалась культура мовлення, коли йшлося про багатосторонні форми комунікації. Сучасна життєва реальність активно застосовує полілог у засобах масової комунікації, в чому ми впевняємося, коли бачимо по телебаченню величезну кількість різних ток-шоу, «круглі столи», дебати, дискусії з залученням декількох експертів тощо. Реклама часто має багаторівневе звертання до різних категорій населення одночасно. У вищій школі окрім навчального процесу також відбуваються симпозиуми, конференції, засідання різних рад, кафедр тощо. Електронні ресурси в свою чергу різноманітно застосовують полілог як такий та полілогічний підхід у формах організації та ведення своєї діяльності. Проте, незважаючи на посилену повсякденну актуальність, само поняття «полілог» виявляється забутим, його особливості вивчаються та визнаються не дуже широко порівняно із застосуванням полілогу на практиці. Текст сьогодення переважно також стає полілогічним і має відповідні особливості. Таким чином, нами досліджено різноманіття проявів полілогу у педагогіці, полілогічний текст, полілогічне спілкування зі складовими та особливостями його організації і ми можемо зробити висновок щодо існування полілогічного дискурсу у сучасних науці, освіті, взагалі у житті.

Інтерактивні методика навчання та полілогічний підхід.

У застосуванні в педагогіці полілог дуже важливий, тому що на ньому ґрунтуються мовні конструкції та тексти-полілоги полілогічного підходу навчання. У контексті навчання на підґрунті полілогу формуються інтеракції – участь у конкретному занятті більше двох активних учасників, наприклад викладач та студент, ще студент, що відтворюють ситуативну форму або проблемну ситуацію у процесі навчання. Ігрові технології навчання, кейс-метод поєднують вирішення завданої галузевої проблеми, теми із застосуванням драматургічних елементів, що цілком відповідає поняттю полілогу у його традиційному беззаперечному розумінні. Студентські конференції та симпозиуми також близькі до стародавнього розуміння полілогу у науці. Звідси походять інтерактивні методи навчання у сучасній педагогіці. Сучасна наука має полілогічну форму у вигляді міждисциплінарного знання, як згодом оформлюється у окремі дисципліни, наприклад біоетики, біохімії. Все це доводить, що полілог має власну значущість, специфічний потенціал, власну лінгвістичну якість, яка здатна розгортатися в усі перелічені вище форми, а не є лише ускладненою формою або модифікацією діалогу, а також не є просто сумою декількох діалогів.

Специфічний потенціал полілогу як носія інтеракту, проблемного поля, значущість особистості у навчанні у вищій медичній школі можна побачити з наступного визначення: «Інтерактивні методи навчання – метод навчання у

співробітництві викладача і студента, при якій учасники процесу взаємодіють один з одним, обмінюються думками, спільно розв'язують проблеми, моделюють ситуації. Більшість інтерактивних методів носять проблемний характер, а відтак виконують функцію проблемного навчання, що допомагає розвивати у студентів клінічне мислення, формує самостійність. Інтерактивне навчання побудоване на взаємодії всіх студентів, включаючи педагога. Педагог частіше виступає лише в ролі організатора процесу навчання, лідера групи, фасилітатора, створює умови для ініціативи та активності студентів. Ці методи найбільше відповідають особистісно-орієнтованій моделі навчання» (Овчарук О. В., 2004; Подковко Х. В., 2011; Філоненко М. М., 2016). Отже, викладач як джерело знань, істини редукується до функціональних обов'язків створити умови для інших, для студентів у даному випадку, або для інших учасників інтеракції. Можливо у такій транскрипції ролі викладача називати його просто ведучим. Викладач сам стає обумовленим у своїх функціональних обов'язках активізувати інших учасників навчального процесу, що робиться не лише вербальними засобами. Спілкування може робитися на рівні паралінгвістики, на рівні розуміння, яке виникає внаслідок загального сумісного навчання або роботи у разі встановленої мети – досягти загального успіху, на підставі особистої розвивальної, інтелектуальної самореалізації кожного учасника у якійсь діяльності. Студенти внаслідок створення викладачем умов для полілогічного спілкування, переходять на рівень внутрішньо-групової саморегуляції навчального та пізнавального процесів. Створюється така форма полісемантичного спілкування, плюралізм думок, коли відбувається не лише обмін думками, інформацією, але створюється нове загальне інформаційне поле, яке поєднує учасників, студентів, робить їх професійною спільнотою.

Таким чином, ми бачимо у наведених фрагментах вказівки на відхід від дидактики у навчальному процесі, від дидактичних ролей викладача та студента, на корисні навички, які формуються протягом навчання у вищій медичній школі, які є аналогічними з надбаними навичками у лінгвістиці, у філософії – це означає універсальну науково-педагогічну значущість полілогу як навчального підходу, який органічно та плідно використовується у багатьох дисциплінах.

Стосовно інтерактивного спілкування хочемо ще раз нагадати, що для того, щоб виникла подібна бесіда, потрібно створити деяке «напруження» у групі, надати поштовх, який призведе до активної дії усі засоби, які здатні вербалізувати усі знання, інформацію, яка знаходиться у свідомості студентів, учасників комунікації. Напруження може виникати через різний ступінь обізнаності студентів, але якщо усі учасники обмінялися інформацією, то напруження згасає. Тоді викладач або хтось з учасників спілкування з метою активізації навчання може внести для обговорення хибну або провокуючу інформацію, тобто без надання нової інформації повторюють, уточнюють, пояснюють ще раз надану раніше інформацію. Але незважаючи на подібні хитрощі активізації міжособистісного спілкування, у полілогу у формі інтерактивного заняття одно спрямованість неможлива, відбувається лише багатосемантичність та множинність смислових позицій учасників комунікації внаслідок взаємозалежності студентської інтеракції. Зв'язковість полілогічного

спілкування досягається за рахунок кореляції мовних засобів різних рівнів спілкування. Коли студенти у процесі полілогічного спілкування досягають єдності у висновках, вони підпорядковуються загальному замислу інтерактивного заняття і, таким чином, досягається цілісність полісемантичності та полілогічності заняття.

Метод малих груп доводить нетотожність діалогу та полілогу, тому що діалог у подібному методичному контексті показує себе як редукована група всередині міжгрупових стосунків, показує свій редукований характер. Якщо до діади спілкування додати ще учасників, хоча би одного учасника, то відбуваються суттєві зміни у структурі спілкування. До того ж, початкова складова поняття «полі-» вказує на незафіксовану кількість учасників. Отже, учасниками можуть бути три людини, або чотири, або п'ять, і тоді ми уточнюємо це як «трилог», «тетралог», «пенталог», але всі ці наростаючі форми є полілогом. Полілогічна комунікація за складом учасників є більш складною, внаслідок чого ускладнюються міжособистісні стосунки та їх мовна вираженість. Таким чином, у поняття полілогу закладено полірольова зумовленість стосунків між учасниками, що дозволяє зовсім інакше розглянути практичну користь, яка отримується від даного виду комунікації.

«Основним інтерактивним методом навчання, який використовується у вищій медичній освіті, є метод малих груп (МГ). Навчання студентів у малих групах дозволяють набути їм навичок співпраці, комунікації, навичок міжособистісної взаємодії, дозволяє брати участь у обговоренні, дискусії, формує навички прийняття рішень, лідерські навички та вміння та ін.» (Філоненко М. М., 2016). Отже, у наведених цитатах ми бачимо актуальність методик, що виходять з полілогу, але у вказаних текстах немає згадки про полілогічну основу інтерактивних методик навчання, методу малих груп тощо. Таким чином, ми підтверджуємо доцільність мети нашого педагогічного дослідження.

«Мала група» потребує особливого дослідження та інтерпретативного аналізу її лінгвістичних, соціокультурних та психологічних характеристик мовного спілкування, які вимагають розробку теоретичного апарату. Нам здається доцільним використовувати філософський понятійний та категоріальний апарат. Дослідження полілогічного дискурсу у малій групі має призвести до створення інтеракційної феноменологічної моделі аналізу, що заснована на принципі інтерсуб'єктивності, тому що мала група є особливим самостійним соціально-психологічним суб'єктом полілогічного дискурсу. Аналіз мовного спілкування у малій групі повинен будуватися на дискурсивній онтології, у якій роль сутностей відводиться мовним актам та дискурсу, які локалізовані у соціально-психологічному світі людей, а не у фізичному просторі та часу. Мовне спілкування є конститутивним для культури, діяльності, суспільних стосунків, а не лише простий обмін інформацією або репрезентативне відображення зовнішньої діяльності.

Наведена позиція засновується на визнанні принципу соціального конструктивізму, тобто дискурсивно-інтеракційного створення індивідами та групами свого соціально-психологічного світу. Таким чином, підкреслюється

інтерсуб'єктивність спілкування та його соціокультурний характер. Природне мовне спілкування можливо засобами, які засновані на принципах інтерсуб'єктивності та колективної інтенційності, які можна вивести на рівень інтеракційної моделі спілкування, щоб застосувати до вивчення мовного спілкування у малої групи. Дискурс залишається головним модусом існування когнітивних моделей. Конструювання та реконструювання когнітивних схем реалізується у процесах мовного спілкування та інтерпретації дискурсу. Система мови відрізняється від структурності мовного спілкування як якісно іншу структуру. Структурні одиниці дискурсу (акт, хід, трансакція, мовна подія) мають свої когнітивні кореляти. Одиниці дискурсу отримують нову інтерпретацію, коли обмін думками є заключним циклом виробництва інтерсуб'єктивності. Усі учасники спілкування знаходяться у структурі єдиного сценарія різних учасників суміжної комунікативної діяльності, що формує когеренцію дискурсу. Таким чином, типологічні характеристики соціальної малої групи як колективного суб'єкта прямо та опосередковано корелюють з типологічними характеристиками дискурсу та обумовлюють їх.

Вітчизняний автор наступним чином характеризує ще один з інтерактивних методів навчання, який базується на полілогічному підході: «Дискусія як метод інтерактивного навчання. Звичайно передбачається, що з мислення народжується відповідь на висловлювання опонента в дискусії, тому різномудство і народжує дискусію. Однак справа йде якраз навпаки: суперечка, дискусія породжує думку, активізує мислення, а в навчальній дискусії до того ж забезпечує свідоме засвоєння навчального матеріалу як продукту розумової його опрацювання. Метод дискусії використовується з метою обговорення підсумків виконання завдань на практичних і лабораторних заняттях, коли студентам потрібно висловлюватися» (Філоненко М. М., 2016). Автор навіть перефразовує відомі через діалоги Платона слова Сократа. У наведеному методі знову проявляється особливість полілогу як можливість показати тематичне розмаїття завдяки ментальності декількох особистостей, які порівняно з діалогом або монологом значно розширюють тематичне обговорення, збагачують тему та саму інтеракцію, роблять тематику заняття різноманітною. Отже, полілог корелює з політематичністю у інтерактивному спілкуванні, що надає йому понятійні специфічні риси.

Полісемантичність полілогу також показує себе у обговорюваних методиках навчання. Множинність смислових позицій студентів, учасників полілогу можливо проявити у специфічній множинній структурі полілогу, яка стає інтеракцією у навчальному процесі. Водночас здатність до смислової множинності передбачає вміння грамотно передавати цю властивість через культуру мовлення. Саме у ситуації полілогу учасники дискусії, гри, бесіди, кейс-методу мають можливість запобігати формам спонтанного мовлення, оскільки мають деякий проміжок часу перш, ніж відповісти. З іншого боку, якщо один учасник змушений відповідати на декілька реплік різних учасників, то він, навпаки, вкрай швидко змушений відповідати, що дійсно передає активний темп полілогічної комунікації, що також підтверджує особливі риси полілогу як поняття. Крім того, у полілоговому спілкуванні є більш живим, у реальному

темпі формує та передає думки та емоції учасників. Учасники можуть доповнювати переривчасті думки один одного, що в результаті створює тематично єдиний, цілісний усний текст, сказаний декількома учасниками у множинних тематичних відтінках, смислах.

«Потрібні не тільки хороші знання (без них дискусія беспредметна), але також наявність у студентів уміння виражати свої думки, чітко формулювати питання, приводити аргументи та ін. Навчальні дискусії збагачують уявлення студентів по темі, впорядковують і закріплюють знання. Дискусія є одним з видів міжособистісного спілкування, а ця діяльність є провідною в сучасному освітньому процесі. Одне з головних значень дискусії – не стільки всебічне і глибоке вирішення проблеми, скільки спонукання учасників замислитися над нею, а так самоздійснити перегляд своїх переконань і уявлень, уточнити і визначити свою позицію, навчитися аргументовано відстоювати власну точку зору і в той же час усвідомлювати право інших мати свій погляд на обговорювану проблему, бути індивідуальністю» (Філоненко М. М., 2016). Сказане у приведеному фрагменту буквально передає нам зміст та сутність полілогічних підходів щодо методик навчання, значущість розвиненої особистості, яка здатна до політематичного розуміння та спілкування.

Наступне, множинна інтеракція полілогу, комунікація декількох людей підходить для навчання, для професійного обговорення проблемної ситуації більше, тому що має справу з більш дистанційованим, більш офіційним та обміркованим спілкуванням та, навпаки, зовсім не має близької, особистої, скороченої дистанції спілкування, яка властива діалогу, що було би неприпустимим у офіційній обстановці. В інтерактивному навчанні на підставі полілогічного підходу менше можливостей для задання питань, але більше можливостей для доповідей, повідомлень про тему, предмет заняття.

Отже, полілог зберігає свою актуальність з давних давен до наших часів, він є актуальним, адаптивним до інновацій водночас без суттєвих змін своїх властивостей, але його намагаються забути, або просто забувають згадати, що є неправильним, невдячним до історії культури та науки, тому що потрібно пам'ятати коріння, походження тих чи інших явищ сьогодення.

Вітчизняний дослідник М. М. Фіцула так описує діалогічний метод навчання: «Метод бесіди — джерело і спосіб пізнання педагогічного явища через безпосереднє спілкування з особами, яких дослідник вивчає в природних умовах. Щоб вона була результативною, необхідно мати її план, основні й додаткові запитання; створити сприятливу атмосферу для відвертого обміну думками; врахувати індивідуальні особливості співбесідника; виявити педагогічний такт; уміти запротоколювати бесіду. Отримані результати бесіди доцільно порівняти з інформацією про особистість, отриманою за допомогою інших методів» (Фіцула М. М., 2002).

Полілогічний підхід знаходиться у підґрунті найсучасніших методик навчання – наприклад, кейс-метод відноситься до активних, інтерактивних методик: «Кейс-метод. Метод case-study або метод конкретних ситуацій (від англійського «case» – випадок, ситуація) – метод активного проблемно-ситуативного аналізу, заснований на навчанні шляхом вирішення конкретних

завдань – ситуацій (вирішення кейсів). Метод конкретних ситуацій (метод case-study) належить інтерактивних методів навчання і розглядається як інструмент, що дозволяє застосувати теоретичні знання до розв'язання практичних завдань» (Овчарук О. В., 2004; Подковко Х. В., 2011; Філоненко М. М., 2016). Саме у такому застосуванні найбільш реалізується полілогічна вимога реального переживання, життєвого досвіду, який здатний збагатити особистість, надати реальні, застосовувані на практиці знання, що вигідно відрізняється від книжкової письмової мови монологу зі штучними моделями поведінки, відірваними від реального життя. Можна додати, що кейс-метод – це знання, що надбане a posteriori, після досвіду іншого фахівця, яке сформовано на досвіді іншої людини, яке вийшло з реального життя. Таким чином, полілог є дійсно актуальним у наш час та має багатовимірний прояв.

Полілогічний підхід може використовуватися не лише під час семінарських та практичних занять, але й під час лекційного викладання матеріалу: «Лекція-бесіда, або «діалог з аудиторією», найбільш поширена і порівняно проста форма активного залучення слухачів в навчальний процес. Вона припускає безпосередній контакт викладача з аудиторією. Її перевага полягає в тому, що вона дозволяє привертати увагу слухачів до найбільш важливих питань теми, визначати зміст і темп викладу навчального матеріалу з урахуванням особливостей аудиторії. Участь студентів в лекції-бесіді забезпечується питаннями до аудиторії, які можуть бути як елементарними, так і проблемними. Питання можуть як упереджати інформаційний блок, так і резюмувати зміст блоку» (Філоненко М. М., 2016). Отже, у сучасній педагогіці замість традиційного книжкового відтворення тексту в аудиторному форматі викладачі застосовують багатосторонні види комунікації; з іншого боку, у слухачів, у студентів більшу навчальну зацікавленість викликає природне багатостороннє спілкування. Ми бачимо, що монологічне або діалогічне викладання матеріалу викладачем не покриває усіх навчальних потреб студентів навіть у лекційному форматі. До того ж, багатостороннє природне, живе спілкування у різних форматах є загальною прикметою нашої сучасності в усіх галузях життя та науки.

«Лекція-дискусія припускає організований викладачем вільний обмін думками в інтервалах між логічними розділами лекції» (Філоненко М. М., 2016). Структура лекції-дискусії також має відповідний до полілогічного устрій. Сюди ми також відносимо такий вид лекції, як «лекція-консультація», яка носить практичний характер, і в кінці слухачі ставлять питання лектору та вільно обмінюються думками, тобто відбивається форма стародавньої поліфонії. Отже, сучасна вища школа має такі комбіновані моно- полі-логічні форми навчання, як «лекція-бесіда», або «діалог з аудиторією», проблемна лекція (також є формою активного навчання), «лекція-дискусія».

Сучасне навчання потребує саме такого інтегрального підходу, тому що таким чином більш плідно відбувається формування професійної компетентності майбутніх фахівців, їх професійних вмінь, навичок, здатностей, клінічного мислення.

Полілогічне навчання, розмаїття методик, які поєднують монологічні, діалогічні, полілогічні форми є необхідністю задля актуалізації відповідної

багаторівневій структурі особистості, її самоактуалізації. Це відповідає необхідності запровадження навчання на засадах компетентнісного підходу, підсилення практичної складової навчання, яке формує відносно нове поняття «здатностей», яке охоплює усі ступені багаторівневої структури особистості майбутнього фахівця, що має особистісно та професійно важливі якості. Сукупність багаторівневих професійних та особистісних якостей майбутнього фахівця, знань, вмінь, навичок забезпечують потенційну можливість виконання ним майбутньої професійної діяльності.

Полілог може відбуватися між парадигмально різними дисциплінами, що також потрібно сучасній навчальній системі полілогічного характеру – звідси виникає сучасна форма міждисциплінарного знання, іноді навіть «кентаврове знання», яке поєднує раніше непоєднані парадигми знань. Таким знанням є, наприклад, така дисципліна, як біоетика, яка поєднує декілька гуманітарних та природничих дисциплін і створює інтегроване знання щодо впровадження правил етики та моралі у сучасні медичні інноваційні технології та підкріплює їх юридичними законами. «Сучасними підходами до удосконалення системи вищої медичної освіти є ідеї міждисциплінарної інтеграції. Способи реалізації міжпредметних зв'язків у професійній підготовці майбутніх фахівців висвітлено у дослідженнях І. Зверєва, А. Коломієць, О. Пехоти, В. Семиченко, А. Усової як внутрішньопредметну і міжпредметну інтеграцію дисциплін. Основне завдання міждисциплінарної інтеграції полягає в тому, щоб при вивченні певної теми актуалізувати раніше засвоєні знання, навички та вміння, необхідні для вивчення цієї теми, враховуючи при цьому інтереси предметів. Міждисциплінарна інтеграція може бути реалізована різними способами: міждисциплінарна бінарна лекція, вирішення завдань із широким міждисциплінарним контекстом, використання кейсів інтегрованого змісту тощо. Найбільш адекватною формою міждисциплінарної інтеграції на сьогодні є метод формування змістовних зв'язків» (Філоненко М. М., 2016). Змістовні зв'язки формуються навколо вирішення спільної проблеми, яку неможливо вирішити засобами однієї науки. Тоді задля знаходження інтегрованого знання поєднуються декілька відповідних дисциплін, що також є принципом полілогу, і міждисциплінарне знання відповідає принципам полілогічного дискурсу.

Університетський рівень освіти надає знання у різних галузях і дуже часто студентам у процесі навчання для оволодіння усім комплексом знань з різних галузей потрібна мотивація, яку надають такі інтегровані дисципліни, які є носіями загальної концепції. Сучасному студенту вищого закладу необхідна полівмотивованість: «Навчально-пізнавальна діяльність студентів завжди характеризується багатьма вченими як полівмотивована діяльність, яка в структурі їх навчальних мотивів поєднує зовнішні та внутрішні мотиви» (Філоненко М. М., 2016). Полівмотивованість надається завдяки широкому впровадженню полілогічного дискурсу навчання, знання та компетентностей та післядипломної професійної самореалізації. Таким чином, полілогічний дискурс орієнтує на реальне життєве знання, яке подається у інтерактивних формах навчання та у науковій інтеграції міждисциплінарного знання.

Отже, сучасне наука тяжіє до поліфонічної взаємодії різних і навіть протилежних та несумісних у традиційному розумінні наукової парадигми дисциплін та галузей знання; але різність, розмаїття, вміння групуватися навколо однієї проблеми, одного предмета складного життєвого світу, пізнавати його та створювати цілісне інтегроване знання; вміння передати через інтерактивні засоби навчання та скласти множинну мотивацію у студентів до пізнання цього множинного інтегрованого знання – все це складається у цілісність множинних складових, що відповідає особливостям полілогу як вихідного поняття та головним принципам та характеристикам полілогічного дискурсу.

Особливості полілогу.

Полілогічне спілкування може бути самостійною метою навчання завдяки наявності власних специфічних характеристик. Полілог також можливо розглядати як особливий вид діалогу. Полілог є колективним мовним продуктом спілкування, який має наступні особливості: 1) наявність загального для групи учасників предмету та продукту діяльності; 2) розподіл функціональних місць між членами групи, які визначають «позицію» та «відношення» кожного учасника групи до предмету діяльності та до партнерів; 3) сукупність активних взаємодій між учасниками.

Специфічні риси полілогу полягають у комунікативних діях приєднання, відмежування, узагальнення стосовно сказаного іншими учасниками полілогу, а також організаційні форми, нахталт лідерства, самоорганізації, взаємоорганізації. Наступна специфічна риса полілогу полягає обумовленістю більшою кількістю співбесідників, внаслідок чого у полілогу спостерігається велике різноманіття стилів, манер розмови, способів вираження емоційних та інших реакцій. Подібність з діалогом виявляється по таких показниках, як колективність інформації, поєднання у межах одного мовного акту рецепції та продукції, зміна комунікативних ролей. Близкість до монологу зумовлена більшою, ніж у діалозі, розгорнутістю реплік, часто перетворюються у зв'язний вислів, а також значною долею рецепції.

Щодо інтелектуальних операцій у полілогу велика роль належить співставленню та швидкості прийняття смислового рішення. Характер протікання полілогу діалогічний, але у якості співрозмовника виступає не одна людина, а ціла група. У таких умовах більше можливостей на отримання різноманітних, навіть несподіваних реакцій на свій вислів, тому продовження розмови, планування власних мовних дій має більш утруднене прогнозування. Участь у полілогу вимагає додаткової підготовки у організації – здатності правильно визначити момент свого вступу у розмову та виходу з нього, залучення неактивних учасників у розмові, стримування тих, хто егоцентричний. Крім вміння організувати себе та інших учасників, полілог передбачає вміння узагальнити іншим, надати йому оцінку, приєднатися до нього, припинити стосунок у разі незгоди.

Полілог, який відбувається у офіційних обставинах, таких, як конференція, засідання, вимагає заяви теми, обговорення регламенту, потрібно зробити вступне слово з теми, проблеми обговорення та підбити підсумки. Подібні труднощі можна зменшити, якщо попередньо планувати колективний процес

розмови. Різні види полілогу мають більші або менші можливості щодо подібного планування. Полілогічна форма спілкування може мати характер колективної оповіді, доповіді, бесіди, дискусії, суперечки. Вона може бути задіяна у плануванні загальної діяльності, обговорення її результатів. Попередньому плануванню краще за все піддаються види полілогу, які більше пов'язані з створенням загального фонду інформації, аніж з її обговоренням, вибором, прийняття рішень. У більш складних випадках, якщо неможливо заздалегідь передбачити процес речової поведінки студентів, по допомогу приходять прийняття соціальних ролей, які мають загальновідомі стереотипи поведінки з типовим вираженням емоцій.

Можливо за метою виділити наступні види полілогу: полілог як збір інформації, полілог як накопичення альтернатив, полілог як прийняття рішень, а також підвиди: дружня бесіда, офіційно-ділове обговорення. Полілог визначається великою мовною варіативністю висловів, тобто вміннями та навичками парафрази, а також швидкістю реакції на рівні реактивно-ініціативної репліки. Відмінність між діалогом та полілогом полягає не лише у кількості учасників у мові, але з особливими інтонаційними параметрами. Діалог та полілог зближуються у наявності двох тенденцій, а саме: тенденції до економії мовних засобів (реалізується на всіх рівнях мови як фонетична редукція, граматичний та лексичний еліпси) через безпосередній характер спілкування і яскраво виражену ситуативність; та наявна інша тенденція протилежного характеру, яка виявляє себе у надлишку таких засобів, які є наслідком спонтанності таких видів мовної діяльності (виявляється головним чином у використанні лексичних засобів нахшталт смітєвих слів, заповнювачів пауз).

Класифікація полілогів відбувається за орієнтацією на конфлікт або на порозуміння, поєднання, які залежать від стосунків між співбесідниками. У якості мінімальної одиниці полілогічного спілкування виступають полілогічні єдності, між якими є функціональний взаємозв'язок. Важливою особливістю полілогічного спілкування є необхідність його організації, яка відображає соціально-рольові стосунки учасників, ступінь їх інформованості про предмет спілкування, ставлення до нього.

Крім вміння організувати себе та інших учасників, полілогічне спілкування передбачає вміння узагальнити сказане іншими, надати оцінку висловленим поглядам, відмовитися від них або приєднатися до них. Велике значення надається наступним навичкам та вмінням діалогічного та полілогічного спілкування: 1) вміння розуміти вислови учасника, 2) швидко та адекватно реагувати на них у певній ситуації спілкування, 3) підкоряти мовну діяльність немовним завданням, 4) враховувати соціальний статус співрозмовника, 5) розуміти зміст розмови, у якій сам не береш участь, 6) вміти почати, підтримати та закінчити розмову, 7) вміти репліціювати з урахуванням комунікативного, структурного, функціонального розмаїття висловів, 8) вміти користуватися короткими, еліптичними, а також розгорнутими репліками тощо.

Полілог як навички комунікації у процесі навчання.

Виходячи з кількості учасників розрізняють діалог – розмову двох людей та полілог – розмову декількох людей. Групове спілкування має продуктом

полілогічний текст та у цілому має широкі можливості, що навчають та розвивають. Якщо йдеться про діалог та монолог, то потрібний тісний взаємозв'язок задля навчання вказаним видам спілкування.

Якщо правильно організувати полілогічне спілкування, то воно охоплює усіх членів групи. При загальному груповому полілогічному спілкуванню суттєво зростає обсяг речової практики кожного члена групи, а також інформація стає більш зрозумілою, потрібною та цікавою. Рекомендації, які надає викладач з метою ознайомлення студентів або учасників групи, коли розкриває тактику та стратегію групового спілкування, допомагає оволодіти навичками та найбільш важливими узагальненнями полілогічного спілкування.

Технологія навчання полілогічному спілкуванню має у собі складові, які властиві навчання монологу та діалогу, та на певному етапі навчання передбачає необхідність стеження за тим, як відбувається у групі процес полілогу, можливого надання йому нового звороту, здійснення корекції. Оволодіти навичками полілогічного спілкування досить складно, до того ж полілог розрізняють за складністю. Можна розрізнити щонайменш три групи полілогу. Перша група найлегша, передбачає збирання інформації; друга група є полілогом як накопиченням альтернатив; найскладніша група є полілогом як прийняттям рішень.

Найважливішим показником складності полілогу є ступінь зрозумілості його змісту, тематики, комунікативного завдання для студентів. Розподіляючи полілоги по ступеню складності, важливо враховувати характер полілогу, тобто його орієнтацію на об'єднання або суперечку. Суперечка передбачає застосування більш розгорнутої аргументації, більшої переконливості доводів. Полілогічне групове спілкування означає важніше сприйняття мовлення, тому що, на відміну від діалогічного спілкування, у ситуації полілогу неможливо звернутися до партнера з проханням повторити, пояснити сказане. Тому викладач повинен зосередитись на аудитівному компоненті ведення діалогу, його контролюванню.

Спонтанність, різноманітність та непередбачуване поєднання реплік у природному мовленні вимагає використання таких способів навчання, які наближають до реального спілкування. Як такі способи – полілоги, що наближені до реального спілкування – можуть виступати дискусія, вільна бесіда, диспут, рольова гра. На опрацьованому етапі однією з найбільш цікавих форм полілогу є дискусія як словесне протиборство учасників, у якому відстоюються свої позиції, висловлюються свої думки щодо почутого, робляться узагальнення, приймаються рішення. Приводом для дискусії може бути яке-небудь суперечливе питання або проблема. До цілей дискусії можна віднести такі: обмін думками; вибір прийнятного для всіх рішення; пошук згоди та виходу із складного положення; обговорення ситуації; отримання додаткових знань; формулювання конструктивних пропозицій; поповнення банку ідей. Успіх дискусії залежить від правильного обрання теми, ведучого, основних доповідачів, чіткості постановки проблеми, свободи самовираження учасників.

При формулюванні теми дискусії можливо обрати тему-судження, тему-питання, тему-поняття. Тема-судження уявляє собою головну тезу дискусії, її

головний стрижень; це зрозуміло відображає предмет дискусії, хоча такий варіант теми більш складний. Тема-питання не містить конкретних тверджень чи заперечень і тому відкриває великі можливості для вибору напрямків суджень. Тема-поняття конкретизує предмет суперечки у альтернативах, відкриває перспективу для дискусії.

У дискусії можна виділити декілька етапів: інформування (ведучий викладає проблему дискусії); аргументація (доповідачі виступають з обґрунтуванням альтернатив); зауваження (заперечення, питання, висловлення сумнівів з боку опонентів); спростування (доповідачі захищають свої ідеї, нейтралізують заперечення, сумніви); критика (перевірка запропонованої ідеї, реконструкція аргументів); контраргументи (захист альтернативи після критичного аналізу); вироблення рішень (шляхом активного протиборства сторін, що займають різні позиції); завершення (прийняття рішення, обговорення можливостей його використання у практичній діяльності).

Ведучий повинен бути готовий до проведення дискусії, для чого він заздалегідь ознайомлений з власними функціями, які необхідні йому задля успішного проведення запланованої дискусії. Ведучий повинен вміти позначити проблему дискусії, обговорити регламент дискусії, підтримати обстановку доброзичливості у ситуації різноголосся думок з приводу того чи іншого питання. У неформальних умовах ведучі можуть змінюватися, тому готуватися потрібно кожному. Підготовка учасників дискусії також є необхідною умовою успішності даного виду групового спілкування. Для них важливі незалежність суджень, критичне мислення, вміння захищати власну точку зору, наявність продуманої концепції. У дискусії потрібні витримка, почуття міри, повага співрозмовника, дотримання етичних правил полеміки.

Розглядаючи перелічені етапи дискусії, важливо звернути увагу на діяльність ведучого на різних етапах обговорення проблеми. Подібна діяльність ведучого особливо важлива на першому і останньому етапах проведення дискусії. Від ясності та чіткості постановки проблеми, вміння ведучого розкрити її актуальність, недоліки її реалізації, необхідність прийняття нових рішень залежить успішність проведення дискусії, її результативність та цінність, що навчає. Якщо на початку у якості ведучого виступає викладач, то пізніше така роль переходить до студентів, які проходять етапи оволодіння культурою полеміки, вчаться організовувати аудиторію, вимагають від учасників дискусії доброзичливості, поваги до співбесідників. Ведучому необхідні наступні вміння: по-перше, це вміння підкреслити переваги висловлювань учасників, ступінь аргументації власної точки зору, новизну висловлюваних суджень, а також виділити протиріччя, півтори, занурюватися у сутність висловлювань учасників дискусії. Необхідно також вміння «стримувати» таких учасників, які занадто активні та не дають іншим висловлюватися. З іншого боку, потрібно стимулювати схильних до мовчазної участі студентів, залучити їх до обговорення, пропонуючи адресне питання, похваливши їх за попереднє висловлювання або просто запрошуючи їх до участі у розмові.

Тактичні моменти проведення полілогу стосуються, наприклад, місця розташування учасників. Задля вдалого проведення дискусії важливе те, як саме

учасники розсідаються. Краще розташуватися один навпроти іншого або по колу, у вигляді дуги, тому що краще дивитися не у спину, а у обличчя один одному. Якщо сидіти за партами, дивлячись у спину один одному, то дуже важко домогтися уваги, контакту, почуття партнерства.

В ораторському мистецтві розроблено сім питань, які допомагають підготувати логічний та переконливий виступ, а саме: 1) про що говорити, 2) навіщо говорити, 3) скільки говорити, 4) кому говорити, 5) де говорити, 6) як говорити, 7) що говорити. Якщо відповісти на перелічені питання, можливо скласти план виступу, готуючись до нього заздалегідь, або врахувати ці питання у процесі виступу. Якщо людина підготовлена до суперечки, вона може дотримуватися своєї власної позиції, імпровізуючи у невизначеній ситуації серед інших аналогічних імпровізацій, вона не буде боротися з іншою думкою, а буде співпрацювати з нею та з загальною темою дискусії.

У навчанні дискусії є вирішення ще наступних загальних завдань – по-перше, навчання культурі проведення дискусії взагалі, а конкретніше, підготовка до даної запланованої дискусії.

Загальне навчання ведення дискусії розподіляється на декілька важливих аспектів. По-перше, є вміння, якими повинен оволодіти ведучий: 1) ведучий повинен вміти організувати мовну інтеракцію, тобто сформулювати тему, проблему, завдання обговорення, слідкувати за черговістю, за регламентом; 2) зіставляти альтернативи; 3) виявляти протиріччя та сприяти їхньому вирішенню; добиватися повноти аргументації; 4) узагальнювати результати обговорення; 5) припиняти некоректні виступи, активізувати аудиторію. По-друге, є очікування від учасників, а саме: 1) інтерес до проблеми; 2) зацікавленість у досягненні позитивних результатів; 3) вміння сформулювати власну позицію, переконливість аргументів, стислість виступу; 4) коректність у ставленні до інших виступаючих; 5) здатність узагальнювати виступи, що зацікавили, приєднатися до них або відмежуватися від них.

У процесі підготовки до конкретної дискусії є наступні завдання для ведучого та для учасників. Для ведучого є наступні вимоги: 1) чіткість виступу; 2) визначення регламенту та послідовності виступів; 3) прогнозування напрямів, які може прийняти суперечка у даній ситуації; 4) підтримка інтересу до даної дискусії. Для учасників передбачається реалізація усіх перелічених вмінь та навичок.

Дискусія може бути реальною, коли її предметом можуть бути питання, які цікавлять учасників, та ігровою, якщо відбувається на завдану тему.

Термін «вільна бесіда» передбачає самостійний вибір ініціальних реплік та реплік у відповідь, які логічно зв'язані з ініціальними. Крім того, репліки повинні відповідати змісту передбаченої реакції. Учасники, студенти повинні планувати перспективи розгортання діалогу або полілогу без допомоги викладача. У процесі підготовки до бесіди рекомендується поєднувати теми, які близькі одна до одної та поступовий перехід до багатотемного полілогу. Рекомендується також широке використання вправ не діалогічного характеру, у процесі яких відбувається накопичення інформації, наприклад, читання корисної, пізнавальної літератури, враховуючи реальну інформацію про реальні події, які

можуть бути використані у якості змістовної основи для складання діалогів та полілогів. Викладене стосується суттєвих аспектів побудови діалогічних або полілогічних висловлювань на підставі змісту прочитаних текстів, що виводить на питання взаємопов'язаного навчання усім видам мовної діяльності. Особливо такий вид організації заняття є актуальним на рівні університету.

Рольова гра має своє значення у контексті системи навчання діалогу та полілогу різних видів. Рольова гра може бути використана на усіх етапах навчання. На навчальному етапі тематика рольової гри у більшому ступені має побутовий характер, тому що переважно відбувається інсценування діалогів, що дані у підручниках, розробка відповідних діалогів від імені діючих осіб тощо. Рольова гра вважається одним з найефективніших способів навчання груповому спілкуванню. Виділяють наступні аспекти рольової гри: функція, структура, типологія, ефективність. Рольова гра має наступні функції: навчальна, виховна, компенсаторна.

Навчальна функція навчально-рольової гри передбачає служіння як змістовно-сислової основи для навчання груповому спілкуванню, моделюючи реальні ситуації діяльності студентів та реальну поведінку різних персонажів у різноманітних ситуаціях. «Дослідники проблеми ігрової імітації вважають, що ситуації, які закладаються в основу кожної гри, повинні бути актуальними, реальними, типовими, повними, здатними до росту і розвитку ситуацій» (Філоненко М. М., 2016). Крім того, рольова гра виправдовує та робить природним процес повторення одних типових ситуацій та мовних дій, які необхідні для забезпечення тренувальної діяльності, дозволяє у формі гри дослідити ситуацію навчання груповому спілкуванню.

Компенсаторна функція навчально-рольової гри реалізується шляхом програвання таких ролей, які потрібні учаснику, студенту для самоствердження, але поки що недосяжні у реальному житті, тобто це ролі лідера, керівника тощо.

Виховна функція реалізується шляхом ствердження моральних основ, посилення особистісної причетності до усього, що відбувається у навколишньому середовищі. Виховна функція є способом здолаття стереотипності мислення, вона може бути витокком позитивних емоцій, енергійності учасників, розширює діапазон уяви, збагачує емоційні переживання. Загальний успішний результат рольової гри можливий лише за умови, що зміст діалогічного та полілогічного спілкування є актуальний, злободенний, інформативний, може мати творчий та комунікативний потенціал.

Рольова гра має наступні рольові компоненти: ролі, рольову ситуацію, ігрову комунікативну задачу, обмеження спілкування межами обраної ролі, рольові дії. Рольова гра має наступні структурні етапи: представлення ролей студентам, учасникам, постановка комунікативного завдання вчителем, аналіз ігрового комунікативного завдання, рішення ігрового комунікативного завдання. Рольова гра має свої параметри, згідно яких вона відбувається, а саме: жанрове та тематичне обмеження, обмеження ігрової дії згідно меж обраної ролі, характеру сюжету, структурної наповненості, ступеню розгорну тості структурних етапів, , кількості учасників, що задіяні у грі. Виходячи із завданих параметрів, можливо визначати характер гри та модель групової взаємодії в

умовах рішення комунікативного завдання на підставі уявної ситуації та дії, яка спонтанно розвивається, динамічну гру, ділову гру. Найважливіше обрати тему, а також запропонувати навчально-мовні ситуації, у яких учасники, студенти можуть виступати носії різних думок, мати різний ступінь інформованості.

До рольових ігор відносяться також так звані «ділові ігри», які особливо важливі у медичному навчанні. «Ділова гра у медицині - форма відтворення предметного і соціального змісту професійної діяльності лікаря, моделювання систем відносин «лікар-пацієнт», «лікар-лікар», «лікар-родичі пацієнта», «лікар-інший фахівець» (Філоненко М. М., 2016). Реальне відтворення життєвих ситуацій особливо важливе у медичному навчанні. «У ділових іграх у медицині потрібно передбачити повноту ситуацій. Розробляючи таку гру, слід прагнути до того, що б крім інформації, необхідної і достатньої для діагностики був обов'язково включений і «інформаційний шум» - надмірні відомості, якими, тим не менш, завжди користуються більшість лікарів. Це складні лабораторні аналізи, численні інструментальні дослідження» (Філоненко М. М., 2016). Поліфонічні складові «ділової гри» у медичному навчанні виходять з полілогічного підґрунтя інтерактивних методик сучасної освіти.

Ділові ігри буквально створені на підґрунті полілогу, поліфонії, багаторівневості самої гри і якостей особистості, що у результаті розвиваються. «Ділові ігри бувають односторонніми, коли всі гравці прагнуть до досягнення єдиної певної мети; двосторонніми, коли всі протиборчі сторони намагаються вирішити ситуацію на свою користь; багатосторонніми, коли доводиться організовувати складні взаємодії гравців з конкуруючими і взаємовиключними інтересами» (Філоненко М. М., 2016). Якщо оцінити сказане з позиції конструктивізму, міжособистісна комунікація розглядається як приватний випадок інтеракції, яка спирається на інтерпретацію, передбачає координацію дій у взаємодії, а також задовольняє потреби експлікації внутрішніх станів. За «Риторикою» Аристотеля, мова складається з трьох елементів, тобто з самого доповідача, з предмету, про який він говорить та зі слухача. Але при наявності предмету мовлення, у полілогу доповідач і слухач можуть мінятися ролями та кількість тих та інших може бути збільшеною, особливо якщо йдеться не про модель спілкування, а про живе життя. Це підвищує полісемантичність комунікації. Тоді інтерпретацій, думок щодо предмету може бути значно більше, і кожна з них може виражати, експлікувати внутрішній стан учасників. Крім того, полілог надає суттєву можливість мати корисний, прагматичний результат наприкінці поліособистісного спілкування. Таким чином, полілог постає як полі-суб'єктний феномен, який опосередкований одним об'єктом.

Стосовно методу «ділової гри» все сказане є актуальним та можливо ще додати, що у задуму та реалізації методу «ділової гри» задіяно таку стародавню рису полілогу, як драматизм, тобто емоційне відтворення сюжету багатьма учасниками гри або вистави, тому що між навчальною грою у вищій та театралізованою, літературною грою є різниця у меті та предметі, але канва, сам процес гри, експресивний вираз думок та станів має аналогічну міжособистісну комунікацію. Крім того, кожен із учасників методу «ділової гри» обирає собі роль, як справжній актор, що ще більше уподібнює навчальний процес до

театральної, драматичної вистави, проте «ділова гра» повинна відтворити реальне життя з прагматичною метою вирішення ситуативної проблеми з реального життя. Адресат подібної навчальної гри також множинний та у всілякий момент може помінятися ролями з виступаючим, може відігравати, відтворювати свою роль, яка взята з життя. Також потрібно додати, що полілогічність тут реалізується по декількох каналах інформації. Маються на увазі акустичний, візуальний, лінгвістичний, когнітивний, абстрактно-логічний, практично-пізнавальний, торетично-пізнавальний, досвідний, психо-емоційний, габітуальний, лінгвістичний, паралінгвістичний канали передачі інформації. До того ж, всі перелічені канали інформації у різних життєвих та навчальних ситуаціях мають різну взаємодію. Потрібно ще мати на меті орієнтацію на такі принципи спілкування, як ввічливість, культура спілкування танамання досягти кооперації, поєднання. Таким чином, полілогічний підхід у інтерактивних методиках навчання традиційно відтворює у студентів, учасників «ділової гри» та інших методик так званий «ланцюг станів», коли інтеракція повідомлень (створення, передача, приймання повідомлень) виявляються частиною загального навчального комунікативного процесу.

Ефективність навчально-рольової гри потрібно оцінювати з урахуванням: рівня навченості, що досягається за допомогою гри, часу, який втрачений на кожний етап проведення гри у навчальному процесі, співвідношення домашньої та аудиторної роботи, ступеню самостійності студентів, учасників протягом підготування та проведення рольової гри, мотиваційного аспекту навчальної ігрової діяльності. Засоби масової інформації відіграють керовану роль у обиранні характеру та змісту навчально-рольової гри, визначають мотивацію та соціалізацію студентів.

Створення ситуацій мовного обміну відіграє велике значення для організації діалогічного та полілогічного спілкування. Мовна діяльність моделюється у педагогічному процесі за допомогою навчально-мовних ситуацій на підставі певних підходів.

Ситуативний підхід розглядається у сучасній методиці як засіб реалізації комунікативного принципу у навчанні. Діалог з'являється не у всілякій ситуації. Ситуація, яка створює діалог та полілог та стимулює діалог та полілог, який активно розвивається, повинна передбачати певні «кризу», «конфлікт», «дилему», «дисонанс», інакше кажучи, які-небудь протиріччя, неузгодженість між співрозмовниками, тобто у всіх випадках загальним є те, що у системі стосунків немає гармонії, поглядів, які мали би відновити рівновагу. Проблемна ситуація провокує спілкування з метою вирішити якусь потребу, яка знаходиться поза межами спілкування, але ця потреба обслуговується власне спілкуванням. Тобто мета спілкування у такому разі має спонукальну причину та вимагає від іншого дії. Найбільш типовим є той вид неузгодженості, який передбачає недостачу інформації, яка необхідна для виконання певних дій у одного зі співрозмовників та перевагу інформації у іншого партнера. Не менш типовим видом неузгодженості є розрізнення у поглядах на проблему або ситуацію, потребу вплинути так чи інакше на співрозмовника, змінити його погляди, стимулювати його участь у передбачуваній діяльності або, навпаки, припинити

його діяльність, інакше кажучи, реалізувати регулятивну функцію спілкування. Ситуація, що відіграється, обирається з урахуванням життєвого досвіду та отриманих знань студентом, учасником діалогу та полілогу. Таким чином, існує культура полілогового спілкування протягом навчального процесу, яка потребує особливих навичок та вмій.

Текст-полілог має свої особливості і повинен відповідати наступним критеріям: 1) актуальність тексту для даної аудиторії, 2) доцільність задля цільової сфери звернення, тобто можливість використання студентами частин полілогу у навчальній та поза навчальній комунікації, 3) відповідність мовному прояву, що прийнято у культурі, тобто текст-полілог повинен звучати природно, а не штучно, 4) наявність корисної прохідної інформації, які попереджають комунікативні бар'єри та конфліктні ситуації, 5) лінгвістична зрозумілість, 6) відповідність рівню загальноосвітньої та/ або професійної підготовки студентів, 7) проблемність поданого матеріалу, тобто наявність пізнавальної, етичної, емоційної, естетичної інформації, яка передбачає дискусійний підхід, 8) адаптивність полілогу до форм навчальної роботи, які прийнято як інтенсивні методи щодо активізації студентів у навчальному процесі. Таким чином, полілогічність у навчальному процесі реалізується не лише мовними засобами, але й через тексти, письмові джерела з урахуванням понятійних особливостей полілогу. Водночас у подібному інтенсивному, інтерактивному контексті разом реалізуються принципи особистісно-орієнтованого спілкування та групової (колективної) взаємодії у процесі навчання.

Текстова складова полілогічного дискурсу у сучасності виявляється дуже актуальною та такою, що потребує подальшого аналізу, особливої уваги до структури полілогічного дискурсу як цілісного функціонуючого поєднання, яке формується навколо «сукупного партнера». «Сукупний партнер» не є остаточним зафіксованим поняттям, він може розпадатися на групи з різною кількістю учасників, які можуть реагувати не лише на провідну тему або репліку того, хто говорить (усно або письмово). Існують різні підходи щодо виділення когнітивних моделей полілогічного дискурсу. Наприклад, можливо виділяти основні тематичні слова, коли потрібно здійснити процес розуміння та обробки повідомлень від комунікаторів. Особливо якщо ситуація сформована навколо мети зацікавити учасників своєю інформацією та обставини полілогу уявляють собою багатостороннє мовне спілкування (усне або письмове). Для розвитку ситуації потрібна зміна тематичних блоків, які створюють певну ієрархію, послідовно побудовану модель. Також є додаткові тематичні вставки, які можна узяти у єдності та укласти у семантично вивірену чітку схему. Усі учасники полілогічної ситуації мають свої диференційовані функції.

Існує розмаїття структурно-семантичних моделей полілогів, але загальним для них є те, що всі вони мають певну однострижневу структуру, незалежно від того, чи то письмовий текст, чи драма, чи полілог як діалог. Структура полілогу також може бути надзвичайно різноманітною. Кожен текст побудовано згідно своєї неповторної моделі. Це може бути лінійна модель, в якій поступово змінюються одні діалоги на інші. Може бути віялоподібна будова тексту, організація якої розширює тематичні кордони за рахунок зволікання до головної

теми ще додаткові теми, що перетворює текст на складну багатострижневу структуру з багатьма дериваціями від головної теми. Семантична організація подібних текстів відповідає кількості учасників.

Висновки. Таким чином, методи викладання та навчання змінюються, стають більш орієнтованими на сучасність. Вони поєднують сучасні та традиційні форми, технології та методи навчання, стимулюють пізнавальну активність та полівмотивованість студентів, інтеракцію (звідси походить інтерактивний метод), тобто участь у процесі навчання більше двох сторін (викладача та студента). Отже, завдяки широкому різномірному застосуванню полілогічності сьогодні створюються та впроваджуються інтерактивні методи та інтегрований підхід навчання. Крім того, система інтегрованих знань важлива для сучасного майбутнього фахівця, тому що сучасна соціальна система вимагає фундаментальних знань, підвищеної адаптивності, посиленних адаптаційних здібностей спеціалістів та сформованих компетентностей як складової особистостей майбутніх фахівців.

Таким чином, сучасна наукова система базується на полілогічному підході у схильності до інтеграції знань та створення міждисциплінарного знання, а також на формуванні полілогічного дискурсу.

Таким чином, сучасне реальне життя та навчальний процес концептуалізовані поняттям полілогу та ґрунтуються на особливостях полілогу та входять у склад полілогічного дискурсу.

References:

- Ovcharuk O. V. (2004) Rozvivyok kompetentnisnogo pidhodu: strategichni orijentiri mignarodnoji spil'noti. [Development of the competence approach: strategic orientations of the international community]. *Kompetentnisnij pidhid u suchasnij osviti: svitovij dosvid ta ukrajins'ki perspektivi*. Kijiv, K.I.C. 112 p. (in Ukrainian) <http://surl.li/tnixe>
- Podkovko H.V. (2011) Kompetenciji jak skladovi komponenti rozrobki nacional'noji ramki kvalifikacij. [Competencies as a component of the development of the national framework of qualifications]. *Visnik Chernigivs'kogo Nacional'nogo pedagogichnogo Universitetu imeni T. G. Shevchenka. Serija: pedagogichni nauki*. Chernigiv, ChNPU. № 90. P. 168–170. (in Ukrainian) <http://surl.li/tnixo>
- Filonenko M. M. (2016) Metodika vikladann'a u vishij medicnij shkoli na zasadah kompetentnisnogo pidhodu: Metodichni rekomendaciji dl'a vikladachiv ta zdobuvachiv naukovoogo stupen'u doktora filosofiji (PhD) VM(F)NZ Ukraini. [Teaching methodology in a higher medical school based on the competence approach. Methodological recommendations for teachers and holders of the scientific degree of doctor of philosophy (PhD) of the VM(F)NZ of Ukraine]. Kijiv. 88 p. (in Ukrainian) <http://surl.li/tnixw>
- Ficula M. M. (2002) Pedagogika: Navchal'nij posibnik dl'a studentiv vishih pedagogichnih zakladiv osviti. [Pedagogy: a study guide for students of higher pedagogical institutions of education]. Kijiv, Vidavnicij centr «Akademija». 528 p. (in Ukrainian) <http://surl.li/jxkrz>